

Христокін Г. В. – доктор філософських наук, професор, професор кафедри філософії та політології Університету державної фіскальної служби України, м. Ірпінь
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2663-3055>

Ідея прав людини: пошук нових підходів обґрунтування в добу глобальних трансформацій

*Метою статті є пошук сучасних підходів для обґрунтування новітніх версій ідеї прав людини, прийнятних для різних країн світу. Запропоновано позицію щодо нагальності здійснення теоретичних зусиль стосовно пошуку універсальних теорій обґрунтування ідеї прав людини, які б могли прийняти неєвропейські країни. **Методологія.** У статті застосовано методології аналітичного й інтеркультурного дискурсу, а також принципи культурно-історичного аналізу, системності, порівняльно-правового методу, що забезпечує цілісність дослідження та сприяє пошуку новітніх підходів до обґрунтування ідеї прав людини. **Наукова новизна** полягає в тому, що в сучасному правовому дискурсі було виявлено декілька підходів до обґрунтування ідеї прав людини, серед яких можна виокремити теорії прав людини, що походять із самообмеження негативних проявів людини, онтології сфер людського існування, ідеї ідентичності людини та інтеркультурного правового дискурсу. **Висновки.** У дослідженні виявлено різні підходи до сучасного обґрунтування ідеї прав людини, у яких прослідковано уникнення просвітницьких підходів до розуміння прав людини як природних або трансцендентальних. Водночас, з огляду на сучасні філософсько-правові парадигми, відбувається пошук новітніх теорій, які б обґрунтовували можливість універсальних принципів, що забезпечать розробку й імплементацію універсальних правових норм для незахідних країн світу. Показовою є теорія інтеркультурного правового дискурсу, яка демонструє перспективні можливості реалізації цієї мети. Подальша розробка прийнятної для більшості країн теорії прав людини, на нашу думку, пов'язана саме з проаналізованими концепціями, серед яких інтеркультурний правовий підхід має вагоме значення.*

Ключові слова: право; філософія права; права людини; теорії прав людини; природне право; інтеркультурний правовий дискурс.

Вступ

Ідея прав людини є фундаментальною для розвитку європейської та світової цивілізації. Її вплив на розвиток не лише права, але й моралі, релігії, основ громадянського суспільства, політики неможливо переоцінити. Ідея «природних», «священних» прав і свобод людини в тій чи іншій культурній формі пронизує всю історію Європи від античності до сучасності. Різні версії обґрунтування прав людини можемо знайти у софістів, Сократа, Арістотеля, римському праві, які потім переосмислили Августин, Фома Аквінат і мислителі Ренесансу. Зрештою, теорія природних прав людини набуває свого класичного вигляду в представників Нового часу та Просвітництва. Спираючись на просвітницьку теорію природних прав, свою незалежність змогли відстояти Сполучені Штати Америки, а Британія та Франція прийняли демократичні конституції. Учення про природні права дало теоретичні підстави для суду над німецькими злочинцями в Потсдамі, які керувалися чинними законами Німеччини та не відмовлялися виконувати злочинні накази Рейху. Боротьба за природні права, яку вели радянські дисиденти, підважила засади тоталітаризму в СРСР (Bachynskyi, Zhuravskyi, & Panov, 2003, p. 203-221).

Права людини не були вигадані кимось раз і назавжди, вони потребували постійних зусиль конструювання й обґрунтування. «Обґрунтування прав людини полягає у виявленні їх граничних

підстав, тобто того, яким чином ці права вкорінені в бутті взагалі або принаймні в бутті людини» (Satokhina, 2016, p. 119). Обґрунтування прав людини передбачає пошук відповідей на низку питань: що таке права людини, чому людина має права, чи можливі універсальні права для всіх людей, чи існують права людини незалежно від їх кодифікації та політичної доцільності, чому людина повинна мати права?

Для розв'язання цих проблем у філософії права не існує єдиного підходу. Діапазон поглядів тут простягається від твердження про самоочевидність прав людини до повного заперечення можливості обґрунтування прав людини загалом. Головний парадокс еволюції прав людини полягає в контрасті між поступовим відмиранням їх ідеологічного коріння (християнство та класичні теорії природного права) та розвитком їх змісту та юрисдикції на всесвітньому рівні. Іншими словами, чим більше поширюється дискурс прав людини, тим більшою стає невизначеність щодо їх підстав (Satokhina 2016, p. 119).

Постановка проблеми. Тлумачення прав людини як природних є засадничим для національних декларацій і сучасних міжнародних документів, і триває дотепер як стандарт і міра справедливих рішень, підстава оцінки та врегулювання геноцидів, масових вбивств і війн. Культурологічною та історіософською підвалиною високої оцінки природних прав людини є принцип європоцентризму, поширення на всі країни світу системи

ціннісних координат, розроблених країнами Заходу, і розповсюдження їх як єдиного стандарту права. Але протягом XX століття стрімко відбувається глобалізація світового простору. Культурна, економічна та політична експансія Заходу в країни третього світу спричинила відчутний протест цих країн, пошук ідеологій, які б стали альтернативою для агресивного європоцентризму та пов'язаних з ним політико-правових парадигм. Серед нарікань – обвинувачення на адресу західних країн не лише в «культурному імперіалізмі», у просуванні своїх політичних й економічних інтересів, але й у культивуванні нібито чужої та неприйнятної для багатьох незахідних країн (мусульманських, африканських, далекосхідних) ідеї природних прав людини.

Такою, що не просто поставила на один щабель культури світу, але й урівняла між собою їхні правові принципи та підходи, стала ідеологія мультикультуралізму. Саме під її впливом виникла думка, що ідея прав людини є суто західною, вона сформувалася на певному етапі розвитку Європи, і в ній постулюється абстрактно-універсальне, раціоналістичне бачення людини, яке не є обов'язковим для всіх культур світу. Отже, самоочевидна для європейців ідея прав людини потребує нового обґрунтування, щоб стати прийнятною для країн неєвропейського світу.

Мета і завдання дослідження

Починаючи з XX ст. в межах філософії права предметне вивчення проблеми прав і свобод людини призвело до формування філософії прав людини як своєрідного напрямку теорії та філософії права. Класичними стали праці таких науковців, як: Р. Алексі, А. Бенуа, Ш. Гюсепата, О. Гюфе, Н. Горн, Р. Дворкіна, С. Жижєка, Г. Ломанна, Дж. Фінніса, Г. Харта та інших (Aleksi, 2011; Benua, 2015; Hofe, 2003; Horn, 2013; Dvorkin, 2000; ZNiznek; Finnis, 2012; Khart). Серед вітчизняних науковців проблематику філософії прав людини розглядали М. Братасюк, С. Добрянський, І. Загоруй, А. Пуховська, Н. Сатохіна, В. Селіванов, В. Трубников, Г. Христокін та інші (Bratasiuk, 2020; Dobrianskyi, 2001; Zahorui, 2016; Pukhovska, 2013; Satokhina, 2016; Selivanov, 2005; Trubnykov, 2011; Khrystokin, 2011; 2019). У колі уваги дослідників опинилися проблеми природи права, умов можливості його легітимації, аналіз історичного та сучасного контексту формування прав людини, актуалізація вивчення прав людини для української науки й необхідність рецепції базових прав у вітчизняне законодавство. Так, Н. Сатохіна (Satokhina, 2016) у своєму дослідженні вивчала питання обґрунтування прав людини та здійснила реконструкцію цієї проблеми. А проблему розвитку інтерсуб'єктивного правового дискурсу досліджував А. Фальковський (Falkovskyi, 2007). Водночас поза достатньою увагою українських науковців залишається питання

щодо обґрунтування прав людини в широкому сучасному контексті.

В основі класичних теорій прав людини завжди була візія образу людини, сформована в парадигмі західної культури, втілена в основних документах про права людини. В умовах сьогодення актуалізація пошуку універсальної теорії прав людини зумовлює розробку такого «образу людини», який би влаштував усі світові культури, принаймні до певної міри (Briigger, 2003, p. 137). Тож метою статті є пошук сучасних підходів до обґрунтування новітніх версій ідеї прав людини, прийнятних для різних країн світу.

Виклад основного матеріалу

У домоdernу добу ідея прав і свобод залежала від особливостей станового суспільства. Вільними вважалися представники тих суспільних станів, які вільно підкорювалися визнаному владою політико-юридичному Закону, визнавали над собою вищий Закон Бога та не належали до безправної частини населення рабів і кріпаків. Правами та свободами людей наділяла Бог і правитель держави. Вищою свободою роботи моральний вибір наділяв Бог, а державно-політичними правами та свободами – правитель, який діяв на підставі політичного права, яке наслідувалося династично чи благословлялося Церквою.

Мислителі Просвітництва виступили проти станово-феодального розуміння прав як привілеїв, стверджуючи, що права людини є «природженими» та «невідчужуваними». Це означало, що незалежно від часу, країни, статі чи поглядів, кожна людина має іманентні їй права лише тому, що вона людина, а не тому, що ними її хтось наділив. У такому сенсі права людини – сутність правового порядку суспільства, і тому вони є універсальними, властивими всім людям, представникам різних народів, соціальних верств, рас і статей (Bachynskyi, Zhuravskyi, & Rapov, 2003, p. 257-259). За класичною формою – усі люди рівні перед Законом, вони мають від народження свободу та здатні здійснювати моральний вибір, який і відрізняє їх від тварин.

Просвітницьке вчення про права людини походить з думки щодо єдиної універсальної природи людини – розумної, моральної, вільної та творчої істоти. Вона є самоцінною тому, що є основним активним і свідомим діячем життя та суспільних відносин. І неважливо, до якого культурного середовища належить людина, головне, що ні за яких обставин вона не може бути позбавленою розумності, моральності, свободи. Свого часу І. Кант довів, що свобода є загальнолюдською властивістю практичного розуму. Неокантіанці залучали права людини до сфери інтерсуб'єктивних відносин, що не залежать від культурно-історичних реалій і є вічними. Таким чином, класична доба виводила

права з абстрактної ідеї єдиної універсальної природи всіх людей. Побутувала думка, що багатоманітність індивідів і культур передбачає існування єдиної трансцендентальної природи людини, на засадах якої базується мораль, право, філософія та наука.

На зміну класичному погляду на людину в кінці XIX – на початку XX століття став утверджуватися неklasичний ідеал культурного релятивізму, представники якого доводили, що говорити про людину та її права без врахування культурного контексту неможливо. Кожна культура має власний «образ людини». І якщо ми поважаємо право культур на власний спосіб існування, маємо погодитися з існуванням культур, для яких людина та її права не становлять вищої цінності. Це, наприклад, стародавній Китай, Єгипет чи Візантія, які не породили ідею прав людини, а отже, вона не є універсальною, а, значить, ніхто не має права її поширювати чи тим паче нав'язувати іншим народам.

У філософії кінця XX століття все більш поширеними стають теорії, в яких відмова від просвітницького тлумачення універсалізму природи людини та її прав замінюються концепціями множинності людської природи. Вони акцентують на багатоманітності форм і виявів людини (наприклад Дж. Лакс) (Danilian, 2005, p. 146). Отже, поширений в умовах глобалізації релятивізм торкнувся й фундаментальної проблеми природи людини та її прав, що актуалізує обговорення альтернативних класичним теорій правової антропології.

На початку XX століття пошук альтернатив відбувався в багатьох напрямках. Зокрема перспективною є позиція своєрідного мінімалізму в розумінні сутності людини. Цей підхід пропонує відмовитися від будь-яких метафізичних тверджень щодо сутності людини, залишити всі грандіозні супернативні людського існування. Прийнятною для усіх культур і ситуацій є позиція, за якою людина – це істота, здатна як до конструктивної та творчої діяльності, соціального миру й спокою, так і до неконструктивної, руйнівної діяльності. Людина потенційно може бути як злочинцем, так і жертвою. Якщо вона обирає перший шлях, то тим самим стає потенційною жертвою для інших. І навпаки, роль жертви готує її та інших до злочину. Звідси виникає теза, що єдиний спосіб залишитися людиною – це відмовитися від ролі жертви та ролі злочинця. За цим самообмеженням приховано прагнення до самозбереження (Danilian, 2005, p. 196-197; Dvorkin, 2000).

На такому самообмеженні й ґрунтується право людини на свободу, життя та гідність. Прагнення до самозбереження підтримує відчуття вартості життя – як свого, так й іншого. Якщо ми намагаємося зберегти своє Я, то тим самим зберігаємо не лише свою самобутність, але й

ідентичне буття іншого. Якщо Я потребує гідності й свободи, щоб бути людиною, щоб залишатися собою, то так само інший вимагає гідності й свободи, щоб залишатися собою, щоб зберегти себе. І як Я цінюю своє життя, щоб реалізувати його максимально повно, так само інший має право на власну самоцінність. Таким чином виправдано, обґрунтовано й підтверджено інтерсуб'єктивну природу прав людини.

Правову теорію також можна виводити з онтології основних сфер існування людини – тіла, волі, спілкування, розуміння. Існування тіла, його потреби й прагнення конституують людське право на гідне життя. Відповідно до цього встановлено право на здорове життя, право на власні емоції та навіть право мати спокій і насолоди. Прагнення й воля до життя, потреба й здатність робити вибір обумовлюють право на свободу й незалежність людського існування. Кожен повинен мати змогу приймати власні рішення й відповідати за їх наслідки. Зустрічне право мати свободу іншого накладає певні обмеження на мою свободу, але породжує повагу до прав інших. Буття мови й потреба в спілкуванні визначає право людини мати свободу слова й обговорення будь-яких питань. Оскільки ми стикаємося з думкою інших, то право на власну свободу слова є повагою до права висловлювання іншого. Свобода висловлювання передбачає свободу думки й власного розуміння, а звідси – право кожного на власну думку, її відстоювання та захист. Подібне обґрунтування можна цілком застосувати до будь-якої культури, але лише тоді, коли ця культура визнає бажаним задоволення зазначених потреб людини.

Ще одним із сучасних концептів обґрунтування прав людини є теорія дискурсу, яка віднаходить моральні та ціннісні передумови прав людини в обов'язкових передумовах ідеальних висловлювань. На думку Р. Алексі (Aleksi, 2011), підвалинами існування прав людини є змістовні засади самого дискурсу – ті висловлювання, що постулюють свободу й рівність, надаючи всім право брати участь у ньому та право ставити питання, а також відстоювати будь-які погляди. Відповідно, сама участь у дискурсі, який висловлює цінність свободи та рівності, є базисом для поваги до прав людини і до людської гідності («експлікаційний аргумент»). Цей висновок доповнено також «екзистенційним аргументом»: якщо особа розглядає результат дискурсу як керівний у процесі оцінювання правильності власної поведінки, вона підписується під цими цінностями та правилами в екзистенційній формі (Satokhina, 2016, p. 122). Недоліком цього підходу є те, що змістовно дискурс завжди залежить від соціокультурного контексту, який визначається панівними в суспільстві цінностями та нормами. Тобто, є можливим й альтернативний правам

людини дискурс, який стає підставами для неповаги до прав людини.

Останнім часом в обґрунтуванні ідеї прав з'явилися аргументи, що походять з ідеї ідентичності людини. Людина як особистість має право на самобутнє й ідентичне буття. Окрім особистої ідентичності можна говорити про культурну, соціальну, релігійну, політичну ідентичність тощо. Зокрема, коли ми говоримо про права людини в контексті культурної ідентичності, варто пам'ятати, що в певному культурному середовищі права можуть мати своєрідність, нетипову для Заходу. Це можна пояснити визначальним впливом місцевих традицій, які слід враховувати. Так, якщо для європейських країн поширеною є практика, коли діти віддають своїх батьків поважного віку до притулків задля збереження їхніх прав, то в Африці таку ситуацію сприймають як порушення прав людини. Наприклад, за індивідуалістською етикою, моногамія є нормою, тоді як етика родової солідарності на Сході допускає полігамні сім'ї. Так само можна навести приклади різниці в оцінці міри покарання в різних країнах світу чи навіть культурних відмінностей щодо смертної кари. Обґрунтування права з позицій культурної ідентичності має сенс, якщо визнавати багатоманітність культурних ідентичностей різних правових груп. Адже «право є квінтесенцією думок, уявлень, міркувань, що висувуються в межах тієї чи іншої культури про належне упорядкування соціальних відносин» (Falkovskiy, 2007, p. 100).

Поглибленням попередньої може бути ще одна методологія права – теорія інтеркультурного дискурсу. Згідно з цим підходом у ситуації культурної багатоманітності світу слід не лише враховувати своєрідність людських спільнот і їхніх уявлень про людину, але й прагнути до міжкультурного правового діалогу. Інтеркультурний дискурс виходить з базового визнання культурної ідентичності спільноти, що не дозволяє нав'язування певної моделі й аргументації однієї спільноти (наприклад, західної) іншій (наприклад, східній), власного бачення людини та її прав – іншим культурам. З іншого боку, відсутність загальноприйнятої теорії прав людини, яку б поділяли представники різних соціокультурних і цивілізаційних спільнот, потребує встановлення базових принципів, прийнятних для всіх, оскільки між цими культурними спільнотами відбуватимуться ціннісні конфлікти. Пошук спільних цінностей є важливим завданням міжнародного інтеркультурного дискурсу. Його результатом є прийняття тези про те, що найвищою для всіх культур є цінність людського життя. І ця максима істинна для всіх, попри специфіку окремих регіонів і цивілізацій.

Інтеркультурний правовий дискурс є практикою комунікативного обґрунтування правових норм, інститутів і цінностей, що містить висування й відбір аргументів (тверджень), які повинні прийняти різні соціокультурні спільноти. «Основним завданням

інтеркультурного правового дискурсу можна вважати обґрунтування правових норм, інститутів і цінностей, що можуть постулюватися як універсальні тільки заради продовження існування людства, зокрема колективні права» (Falkovskiy, 2007, p. 101).

Зазначений дискурс передбачає, по-перше, потребу в обґрунтуванні базових прав людини з огляду на контекст і традиції окремих культур, користуванні мовою та логікою їх мислення. По-друге, необхідність виправдання й обґрунтування самого інтеркультурного діалогу. Фактично в культурній спадщині народів переважно можна знайти такі аргументи: у буддизмі (та індуїзмі) важливим є принцип ахімси (не заподіяння шкоди живому), у юдаїзмі та християнстві засадничою є цінність людини як образу Божого, в ісламі – повага перед життям людини як творіння єдиного Бога. Тобто світові релігії переважно здатні до діалогу заради встановлення порозуміння на підставі цінності (Radzni al-Faruki, 2020).

Визнаючи право своєї культури на самобутність, ми тим самим маємо визнати й подібне право іншої культури. І саме для того, щоб відбувався осмислений діалог між представниками й засадами різних культур, слід розвивати інтеркультурний дискурс, завдання якого – створити мову й інтелектуальне середовище, у межах якого можна було б дійти певної згоди в осмисленні проблем людини та її прав. На думку О. Гьофе, існує два виміри інтеркультурності: «міжкультурний дискурс та співіснування» (Hofe, 2003, p. 68). Останнє є передумовою дискурсу, завдання якого теоретично осмислити й обґрунтувати феномен інтеркультурного.

Таким чином, різновидом універсальних цінностей і норм є права людини та колективів. Належну легітимацію вони можуть отримати у вільному неупередженому обговоренні, з урахуванням специфіки наявних у світі культур. Для легітимації прав людини в межах окремих культур, інтеркультурний правовий дискурс закладає принципи толерантності, визнання значущості й унікальності всіх наявних у світі правових культур. Важливою частиною подальшого розвитку інтеркультурного дискурсу є відповідність універсальних правових норм та інститутів такому образу людини, що склався в межах панівної культури. Надалі для тривалості процесу легітимації правових норм слід віднайти аргументи щодо укорінення ідейних джерел того чи іншого привнесеного правового феномена в традицію приймаючої соціокультурної спільноти (Falkovskiy, 2007, p. 102). Тобто, реалізація інтеркультурного правового дискурсу в межах локальних культур є складним і багатоетапним процесом. Він фактично передбачає попередню розробку універсальних цінностей, які б певні культури могли сприйняти; визнання цінності самих локальних правових культур; узгодження універсальних правових норм

з баченням людини певної культури та знаходження шляхів привнесення правових норм до певної соціокультурної спільноти. Це не простий, але єдиний шлях реалізації інтеркультурного дискурсу, який дозволить здійснити інтеркультурне обґрунтування ідеї прав людини та її рецепцію локальними культурами.

Наукова новизна

Наукова новизна полягає в тому, що в сучасному правовому дискурсі було виявлено декілька підходів до сучасного інтеркультурного обґрунтування ідеї прав людини. Серед них варті уваги теорії прав людини, що виходять з самообмеження негативних проявів людини, онтології сфер людського існування, ідеї ідентичності людини, можливості інтеркультурного правового дискурсу.

Висновки

Виявлені в дослідженні підходи до сучасного обґрунтування ідеї прав людини відмовляються від просвітницьких підходів. Натомість відбувається пошук новітніх теорій, які б обґрунтовували можливість універсальних принципів, що забезпечать розробку й імплементацію універсальних правових норм для незахідних країн світу. Показовою тут є теорія інтеркультурного правового дискурсу, яка демонструє перспективні можливості реалізації цієї мети. Подальша розробка прийнятної для більшості країн теорії прав людини, на нашу думку, пов'язана саме з проаналізованими концепціями, серед яких інтеркультурний правовий підхід здатен мати вагоме значення.

REFERENCES

- Aleksi, R. (2011). *Isnuvannia prav liudyny* [The existence of human rights]. *Pravo Ukrainy, Law of Ukraine*, 8, 121-130 [in Ukrainian].
- Bachynskiy, V.A., Zhuravskiy, V.S., & Panov, M.I. (2003). *Filosofia prava* [Philosophy of law]. Kyiv: In Yure [in Ukrainian].
- Benua, A. (2015). *Po tu storonu prav cheloveka. V zashchitu svobod* [On the other side of human rights. In defense of freedoms]. Moscow: In-t obshcheghumanitar. issled. [in Russian].
- Bratasiuk, M. (2020). *Filosofia zakhystu prav liudyny z pozytsii suchasnoho pravovoho myslennia* [Philosophy of human rights protection from the standpoint of modern legal thinking]. *Filosofski ta metodologichni problemy prava, Philosophical and methodological problems of law*, 1, 14-20. doi: <https://doi.org/10.33270/02201901.14> [in Ukrainian].
- Brigger, V. (2003). *Obraz liudyny u kontseptsii prav liudyny* [The image of man in the concept of human rights]. *Problemy filosofii prava, Problems of philosophy of law*, 1, 136-146 [in Ukrainian].
- Danilian, O.H. (Ed.). (2005). *Filosofia prava* [Philosophy of law]. Kyiv: Yurinkom Inter [in Ukrainian].
- Dobrianskyi, S. (2001). *Prava i svobody liudyny: klasychna doktryna i suchasna kontseptsiiia (do porivnialnoi kharakterystyky)* [Human rights and freedoms: classical doctrine and modern concept (to comparative characteristics)]. *Visnyk Lvivskoho universytetu, Bulletin of Lviv University*, 36, 3-7. Retrieved from <https://law.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2013/10/%d0%92%d1%96%d1%81%d0%bd%d0%b8%d0%ba-36.pdf> [in Ukrainian].
- Dvorkin, R. (2000). *Serioznyy pohliad na prava* [A serious look at rights]. (A. Frolkin, Trans). Kyiv: Osnovy [in Ukrainian].
- Falkovskiy, A.O. (2007). *Skladovi interkulturnoho pravovoho dyskursu* [Components of intercultural legal discourse]. *Aktualni problemy derzhavy i prava, Actual problems of state and right*, 36, 99-103. Retrieved from http://ek.nlu.edu.ua/cgi-bin/irbis64r_01/cgiirbis_64.exe?C21COM=S&I21DBN=IBIS&P21DBN=IBIS&S21FMT=briefweb&S21ALL=&S21SRW=TIPVID&S21SRD=DOWN&S21STN=1&S21REF=10&S21CNR=20&FT_REQUEST=&FT_PREFIX= [in Ukrainian].
- Finnis, Dzn. (2012). *Estestvennoe pravo i estestvennye prava* [Natural law and natural rights]. (Trans). Moscow: IRISEN: Mysl [in Russian].
- Hofe, O. (2003). *Rozum i pravo. Skladovi interkulturnoho pravovoho dyskursu* [Reason and law. Components of intercultural legal discourse]. Kyiv: Alterpres [in Ukrainian].
- Horn, N. (2013). *Prava liudyny: filosofske obgruntuvannia ta yurydychnyi vymir* [Human rights: philosophical justification and legal dimension]. *Filosofia prava i zahalna teoriia prava, Philosophy of law and general theory of law*, 2, 13-32. Retrieved from https://pravoua.com.ua/ua/store/Law_of_ukr/pravoukr-en_4_13/Horn-en_4_13/ [in Ukrainian].
- Khart, H.L.A. *Sushchestvuiut li estestvennye prava* [There are natural rights]. Retrieved from <http://kant.narod.ru/hart.htm> [in Russian].
- Khrystokin, H.V. (2011). *Suchasni pidkhody do obgruntuvannia idei prav liudyny* [Modern approaches to substantiating the idea of human rights]. *Pravo i derzhava v umovakh hlobalizatsii ta rehionalizatsii, Law and the state in the context of globalization and regionalization: Proceedings of the International Scientific Conference* (pp. 13-18). Irpin: NUDPSU [in Ukrainian].
- Khrystokin, H.V. (2019). *Obgruntuvannia idei prav ta svobod liudyny: klasychni ta suchasni pidkhody* [Substantiation of the idea of human rights and freedoms: classical and modern approaches]. *Fenomen svobody u konteksti dukhovnykh vylykiv XXI stolittia, The phenomenon of freedom in the context of spiritual challenges of the XXI century: Proceedings of the International Scientific and Practical Conference* (pp. 332-335). Lviv [in Ukrainian].

- Pukhovska, A.S. (2013). Evoliutsiia rozuminnia prav liudyny v konteksti yurydychnoho pozytyvizmu [The evolution of the understanding of human rights in the context of legal positivism]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnogo universytetu, Scientific Bulletin of Uzhhorod National University*, 23(1), 86-91. Retrieved from <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/handle/lib/6590> [in Ukrainian].
- Radzni al-Faruki, I. (Ed.). (2020). *Trialog avraamicheskikh religiy [Abrahamic religion triangle]*. Rovno: Mezndunar. in-t islam. mysli [in Russian].
- Satokhina, N.I. (2016). Obgruntuvannia prav liudyny: rekonstruktsiia problemy [Rationale for human rights: reconstruction of the problem]. *Visnyk Natsionalnogo universytetu "Yurydychna akademiia Ukrainy imeni Yaroslava Mudroho", Bulletin of the National University "Law Academy of Ukraine named after Yaroslav the Wise*, 1(28), 119-127. doi: <https://doi.org/10.21564/2075-7190.28.63975> [in Ukrainian].
- Selivanov, V. (2005). Prava i svobody liudyny: klasychna doktryna i suchasna kontseptsii (do porivnialnoi kharakterystyky) [Human rights and freedoms: classical doctrine and modern concept (to comparative characteristics)]. *Visnyk Akademii pravovykh nauk Ukrainy, Bulletin of the Academy of Legal Sciences of Ukraine*, 4(43), 3-15 [in Ukrainian].
- Trubnykov, V.M. (2011). Istoriia formuvannia prav i svobod liudyny i hromadianyna [History of the formation of human and civil rights and freedoms]. *Visnyk Kharkivskoho natsionalnogo universytetu imeni V.N. Karazina, Bulletin of Kharkiv National University named after V.N. Karazina*, 10, 292-296. Retrieved from http://ek.nlu.edu.ua/cgi-bin/irbis64r_01/cgiirbis_64.exe?C21COM=S&I21DBN=IBIS&P21DBN=PRAVO&S21FMT=briefwebr&S21ALL=GO&S21SRD=DOWN&S21STN=1&S21REF=10&S21CNR=20 [in Ukrainian].
- Zahorui, I.S. (2016). Poniattia "prava liudyny": teoretyko-pravovi pidkhody do rozuminnia prav liudyny [The concept of "human rights": theoretical and legal approaches to understanding human rights]. *Visnyk Luhanskoho derzhavnoho universytetu vnutrishnikh sprav imeni E.O. Didorenka, Bulletin of Luhansk State University of Internal Affairs named after E.O. Didorenko*, 2, 66-82. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/Viduv_2016_2_10 [in Ukrainian].
- ZNizek, S. *Protiv prav cheloveka [Against human rights]*. Retrieved from <http://fmbbooks.wordpress.com/2010/08/19/zizek/> [in Russian].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- Алексі Р. Існування прав людини. *Право України*. 2011. № 8. С. 121–130.
- Бачинський В. А., Журавський В. С., Панов М. І. Філософія права : слов. Київ : Ін Юре, 2003. 408 с.
- Бенуа А. По ту сторону прав человека. В защиту свобод / пер. с фр. М. : Ин-т общегуманитар. исслед., 2015. 144 с.
- Братасюк М. Філософія захисту прав людини з позицій сучасного правового мислення. *Філософські та методологічні проблеми права*. 2020. № 1. С. 14–20. doi: <https://doi.org/10.33270/02201901.14>.
- Брюггер В. Образ людини у концепції прав людини. *Проблеми філософії права*. 2003. Т. 1. С. 136–146.
- Філософія права : навч. посіб. / за ред. О. Г. Данільяна. Київ : Юрінком Інтер, 2005. 254 с.
- Добрянський С. Права і свободи людини: класична доктрина і сучасна концепція (до порівняльної характеристики). *Вісник Львівського університету. Серія юридична*. 2001. Вип. 36. С. 3–7. URL: <https://law.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2013/10/%d0%92%d1%96%d1%81%d0%bd%d0%b8%d0%ba-36.pdf>.
- Дворкін Р. Серйозний погляд на права / пер. з англ. А. Фролкін. Київ : Основи, 2000. 519 с.
- Фальковський А. О. Складові інтеркультурного правового дискурсу. *Актуальні проблеми держави і права*. 2007. № 36. С. 99–103. URL: http://ek.nlu.edu.ua/cgi-bin/irbis64r_01/cgiirbis_64.exe?C21COM=S&I21DBN=IBIS&P21DBN=IBIS&S21FMT=briefwebr&S21ALL=&S21SRW=TIPVID&S21SRD=DOWN&S21STN=1&S21REF=10&S21CNR=20&FT_RE QUEST=&FT_PREFIX=.
- Финнис Дж. Естественное право и естественные права / пер. с англ. М. : ИРИСЭН ; Мысль, 2012. 554 с. URL: <https://www.twirpx.com/file/988291/>.
- Гюфе О. Розум і право. Складові інтеркультурного правового дискурсу. Київ : Альтерпрес, 2003. 261 с.
- Горн Н. Права людини: філософське обґрунтування та юридичний вимір. *Філософія права і загальна теорія права*. 2013. № 2. С. 13–32. URL: https://pravoua.com.ua/ua/store/Law_of_ukr/pravoukr-en_4_13/Horn-en_4_13/.
- Харт Г. Л. А. Существуют ли естественные права. URL: <http://kant.narod.ru/hart.htm>.
- Христокін Г. В. Сучасні підходи до обґрунтування ідеї прав людини. *Право і держава в умовах глобалізації та регіоналізації* : Міжнар. наук. конф. Ірпінь : НУДПСУ, 2011. С. 13–18.
- Христокін Г. В. Обґрунтування ідеї прав та свобод людини: класичні та сучасні підходи. *Феномен свободи у контексті духовних викликів ХХІ століття* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Львів, 23–24 трав. 2019 р.). Львів, 2019. С. 332–335.
- Пуховська А. С. Еволюція розуміння прав людини в контексті юридичного позитивізму. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2013. Вип. 23. Ч. І. Т. 1. С. 86–91. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/handle/lib/6590>.
- Триалог авраамических религий / под ред. И. Раджи ал-Фаруки. Ровно : Междунар. ин-т ислам. мысли, 2020. 144 с.
- Сатохіна Н. І. Обґрунтування прав людини: реконструкція проблеми. *Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого»*. 2016. № 1 (28). С. 119–127. doi: <https://doi.org/10.21564/2075-7190.28.63975>.
- Селіванов В. Права і свободи людини: класична доктрина і сучасна концепція (до порівняльної характеристики). *Вісник Академії правових наук України*. 2005. № 4 (43). С. 3–15.

Трубников В. М. Історія формування прав і свобод людини і громадянина. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна*. 2011. Вип. 10. С. 292–296. (Серія «Право»). URL: http://ek.nlu.edu.ua/cgi-bin/irbis64r_01/cgiirbis_64.exe?C21COM=S&I21DBN=IBIS&P21DBN=PRAVO&S21FMT=briefwebr&S21ALL=GO&S21SRD=DOWN&S21STN=1&S21REF=10&S21CNR=20.

Загоруй І. С. Поняття «права людини»: теоретико-правові підходи до розуміння прав людини. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка*. 2016. № 2. С. 66–82. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vlduvs_2016_2_10.

Жижек С. Против прав человека URL: <http://fmbooks.wordpress.com/2010/08/19/zizek/>.

Стаття надійшла до редколегії 03.03.2021

Khrystokin H. – Doctor of Philosophy, Professor, Professor of the Department of Philosophy and Political Science of the University of State Fiscal Service of Ukraine, Irpin, Ukraine
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2663-3055>

The Idea of Human Rights: Search for New Approaches to Justification in the Age of Global Transformations

*The purpose of the article is to find modern approaches to justify the latest versions of the human rights ideas for different countries of the world. The article proposes a position that it is urgent for the implementation of theoretical efforts to find universal theories of substantiation of the idea of human rights that could be adopted by non-European countries. **Methodology.** The article uses an analytical and methodology of intercultural discourse; as well as the principles of cultural and historical analysis, systemicity, comparative-legal method, which will ensure the integrity of the study and will enable the latest approaches to the substantiation of the idea of human rights. **Scientific novelty** lies in the fact that in the modern legal discourse, several approaches to the current substantiation of the idea of human rights were revealed. Among them, one can distinguish theory of human rights that come out: self-limitation of negative human manifestations; ontology of human existence spheres; Ideas of human identity and intercultural legal discourse. **Conclusions.** The study managed to identify various approaches to the current substantiation of the idea of human rights. All of them refuse educational approaches to understanding human rights as natural, or transcendental in essence. Instead, relying on modern philosophical and legal paradigms, there is a search for the latest theories that would substantiate the possibility of universal principles that will ensure the development and implementation of universal legal norms for non-western countries of the world. Indicative here is the theory of intercultural legal discourse, which demonstrates promising opportunities for the implementation of this goal. Further development of an acceptable person's theory of human rights, in our opinion, is connected with the analyzed concepts, among which the intercultural legal approach is able to play a special role.*

Keywords: right; philosophy of law; human rights; human rights theory; natural law; intercultural legal discourse.